ผลงานรายบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การเสริมสร้างกลไกการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย หรือพยานที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรง ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จัดทำโดย นายยอดฉัตร ตสาริกา

รหัส 9960

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม

หลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม รุ่นที่ 99

วิทยาลัยนักบริหาร สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.

ประจำปี 2567

ลิขสิทธิ์ของสำนักงาน ก.พ.

ผลงานรายบุคคล

(Individual Study)

เรื่อง การเสริมสร้างกลไกการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานที่ได้รับผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

จัดทำโดย นายยอดฉัตร ตสาริกา

รหัส 9960

หลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม รุ่นที่ 99

วิทยาลัยนักบริหาร สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.

ประจำปี 2567

รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

สำนักงาน ก.พ.

เอกสารผลงานรายบุคคลนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรมหลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม ของสำนักงาน ก.พ.

อารักษ์ พรหมณี
อาจารย์ที่ปรึกษา

ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ
อาจารย์ที่ปรึกษา

ระรินทิพย์ ศิโรรัตน์
อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เท่าเทียม รวดเร็ว และเป็นธรรมเป็นหลักการซึ่งถือเป็นหลักสากลและเป็นแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐในนานาอารยประเทศ โดยประเทศไทยเองได้รับรองหลักการดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และยังถือเป็นเป้าหมายสำคัญในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนแม่บทหรือแผนปฏิบัติราชการในระดับต่าง ๆ และนโยบายของรัฐบาลและส่วนราชการในกระบวนการยุติธรรม โดยได้มีการถ่ายทอดแนวนโยบายมาสู่วิสัยทัศน์ของกระทรวงยุติธรรมและตำแหน่งผู้บริหารส่วนราชการเพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมมีความเหมาะสม เป็นไปตามมาตรฐานสูงสุดตามหลักสากล และสอดคล้องกับสภาวการณ์ปัจจุบัน

ในอดีตแม้จะมีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมอย่างต่อเนื่องภายใต้แนวนโยบายพื้นฐานของรัฐและยุทธศาสตร์ดังกล่าว แต่การเปลี่ยนแปลงของสภาวการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมอาจทำให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมีบริบทที่แตกต่างไปจากเดิม รวมทั้งการพัฒนาหลักการและมาตรฐานในทางสากลได้สร้างความคาดหวังให้มีการยกระดับความคุ้มครองที่สูงขึ้น ซึ่งประเทศไทยสมควรติดตามและพัฒนาให้ก้าวทันเพื่อรักษาสถานะในความเป็นรัฐที่มีความเข้มแข็งด้านหลักนิติธรรม อันเป็นการรักษาความน่าเชื่อถือของประเทศซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และนโยบายในด้านอื่น ๆ อีกด้วย

สำหรับประเด็นปัญหาที่ได้ศึกษาในรายงานนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเป็นการพิจารณาสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและความสอดคล้องกับการอำนวยความยุติธรรมอย่างทั่วถึง เท่าเทียม รวดเร็ว และเป็นธรรมภายใต้หลัก Due Process กล่าวคือ การวินิจฉัยความผิดของบุคคลใดต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องมีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ซึ่งรวมถึงการตรวจสอบและคัดค้านพยานหลักฐานที่จะนำมาใช้สนับสนุนการกล่าวหาความผิด และในขณะเดียวกันผู้เสียหายหรือพยานต้องสามารถเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ข้อเท็จจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพได้เช่นกัน อย่างไรก็ดี ที่ผ่านมาพบว่าผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีบางประเภท เช่น คดีที่ใช้ความรุนแรงหรือคดีทางเพศ ผู้เสียหายหรือพยานอาจได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงอันเนื่องมาจากการถูกกระทำความผิด และการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมอาจเป็นการซ้ำเติมบุคคลดังกล่าว (re-traumatization) ด้วยการปฏิบัติของเจ้าพนักงานของรัฐที่ขาดความชำนาญหรือขาดการเห็นอกเห็นใจ หรือจากพฤติการณ์ในการต่อสู้คดีของจำเลย โดยกลไกที่มีอยู่ในกระบวนการยุติธรรมยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองหรือวางมาตรการรองรับกรณีดังกล่าวอย่างเหมาะสมและเพียงพอ เป็นผลให้การรวบรวมข้อเท็จจริงเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีไม่มีประสิทธิภาพ และความเกรงกลัวในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สัดส่วนการแจ้งความร้องทุกข์ต่อจำนวน

อาชญากรรมที่เกิดขึ้นจริงมีจำนวนที่ต่ำมาก ซึ่งสะท้อนถึงการขาดประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและมาตรฐานด้านหลักนิติธรรมของประเทศไทยในภาพรวม

เมื่อตรวจสอบข้อมูลกฎหมายปัจจุบันจะเห็นได้ว่า มีมาตรการบางประการที่อาจนำมาขยายขอบเขตเพื่อใช้กับผู้เสียหายหรือพยานที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ เช่น การสอบปากคำผ่านผู้เชี่ยวชาญ การจัดสถานที่ที่เหมาะสม หรือการใช้บันทึกภาพและเสียงเป็นคำเบิกความแทนการเผชิญหน้ากับคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งได้มีการนำมาใช้กับเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในบางคดีอยู่แล้ว ตลอดจนได้ศึกษามาตรฐานสากลดังปรากฏในปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power) รวมทั้งกฎหมายและแนวปฏิบัติในต่างประเทศ ซึ่งสมควรนำมาปรับใช้เพื่อยกระดับการคุ้มครองในประเทศไทย

ด้วยเหตุนี้ จึงได้จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายให้มีการเสนอหลักการไปยังคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) และคณะรัฐมนตรีเพื่อขอความเห็นชอบในการขับเคลื่อน เพื่อให้มีนโยบายที่ชัดเจนและบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทั้งในฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ในการศึกษาและผลักดันการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย และการวางมาตรการทางบริหารในการจัดสรรบุคลากรที่เหมาะสม การจัดอุปกรณ์และสถานที่ในการปฏิบัติการที่เป็นไปตามมาตรฐานสากล การพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงาน การสร้างการรับรู้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง และการพัฒนาองค์ความรู้ภาครัฐให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งนี้ การดำเนินการตามข้อเสนอดังกล่าวสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนแม่บทในด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ทั้งยังเป็นงานในภารกิจของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งเป้าหมาย คือ ผู้ช่วยปลัดกระทรวงยุติธรรม จะอยู่ในฐานะที่สามารถริเริ่มและประสานการขับเคลื่อนได้ภายใต้หน้าที่และอำนาจของส่วนราชการ และผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวต่อไปได้

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่งจากการสนับสนุนและความช่วยเหลือของบุคคลสำคัญจำนวนมากที่ช่วยให้การจัดทำผลงานการศึกษารายบุคคล (Individual Study : IS) นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องขอขอบพระคุณท่านพงษ์สวาท นีละโยธิน ปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่ได้กรุณาให้โอกาสและสนับสนุนให้ผู้เขียนได้เข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรนักบริหารระดับสูง : ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม (นบส.1) รุ่นที่ 99 และท่านวัลลภ นาคบัว รองปลัดกระทรวงยุติธรรม ผู้บังคับบัญชาที่ให้คำแนะนำและคำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนางานและภาวะความเป็นผู้นำของผู้เขียน

ขอขอบพระคุณอาจารย์อารักษ์ พรหมณี อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำปรึกษา แนะแนวและให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างมากในการจัดทำรายงานการศึกษานี้ รวมทั้งอาจารย์ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ และอาจารย์ระรินทิพย์ ศิโรรัตน์ ที่ให้ความคิดเห็นในหลายประเด็นที่ทำให้การศึกษานี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุกคนในกลุ่มงานพัฒนากฎหมาย กองกฎหมาย สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ที่สนับสนุนข้อมูลทางวิชาการที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาและจัดทำรายงาน และขอขอบคุณหัวหน้ากลุ่มงานและเจ้าหน้าที่ในกองกฎหมายทุกคนที่ช่วยขับเคลื่อนงานในภารกิจที่สำคัญได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพตลอดช่วงเวลาที่ผู้เขียนเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรนี้

ขอขอบคุณผู้บริหารหลักสูตรและทีมงานของสำนักงาน ก.พ. ทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือคำแนะนำ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ารับการอบรมเป็นอย่างดี ทั้งในด้านวิชาการและด้านบริหารจัดการทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความสะดวกสบาย และสามารถทุ่มเทกำลังในการพัฒนาตนเองตามหลักสูตรได้อย่างเต็มที่

ขอขอบคุณในมิตรภาพของพี่ ๆ และเพื่อน ๆ นบส.1 รุ่นที่ 99 ทุกคนที่ทำให้การฝึกอบรมครั้งนี้มีความสนุกสนานและเป็นความทรงจำอันล้ำค่า และขอบคุณพี่ ๆ ในกลุ่ม GP6 ที่ช่วยเป็นแรงผลักดันให้ซึ่งกันและกันจนสำเร็จลุล่วงมาได้

ขอขอบพระคุณบิดาและมารดาที่เลี้ยงดู สนับสนุน และให้ความเชื่อมั่นมาจนถึงทุกวันนี้ และท้ายสุดที่ไม่อาจลืมได้คือภริยาและลูก ๆ ที่ต้องเสียสละอย่างมากตลอดช่วงเวลาที่ผู้เขียนเข้ารับการฝึกอบรมเป็นเวลาหลายเดือน และคอยอยู่เคียงข้างเป็นกำลังใจที่สำคัญให้เดินหน้าต่อไปได้

นายยอดฉัตร ตสาริกา

14 พฤษภาคม 2567

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ง

กิตติกรรมประกาศ ฉ

สารบัญ ช

สารบัญตาราง ซ

สารบัญภาพ ฌ

1. วิสัยทัศน์ของตำแหน่งเป้าหมาย 1

    1.1 การวิเคราะห์บริบทและทิศทางเชิงยุทธศาสตร์ของส่วนราชการ 1

    1.2 ตำแหน่งรองอธิบดีที่เป็นเป้าหมาย 10

    1.3 กำหนดวิสัยทัศน์ของตำแหน่งเป้าหมาย 13

2. ข้อเสนอเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ 14

    2.1 การกำหนดประเด็นการศึกษา 14

    2.2 การกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย 22

    2.3 ภาวะผู้นำเพื่อการขับเคลื่อนข้อเสนอ 33

3. แผนพัฒนาตนเอง 34

    3.1 การวิเคราะห์ตนเอง 34

    3.2 การวางแผนพัฒนาตนเอง 34

    3.3 ผลการพัฒนาตนเอง 35

บรรณานุกรม 53

ภาคผนวก 54

ประวัติผู้เขียนรายงานการศึกษาส่วนบุคคล 58

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	การวิเคราะห์ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะอื่น ๆ (KSAOs) ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งเป้าหมาย	12
ตารางที่ 2	จำนวนผู้ต้องหาในคดีอาญาเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย และเพศทั่วราชอาณาจักร	16
ตารางที่ 3	การวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis)	27
ตารางที่ 4	Action Plan	29
IDP1	เป้าหมาย วิสัยทัศน์ของการดำรงตำแหน่ง และการวิเคราะห์ตนเอง	36
IDP2	ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนา	39
IDP3	แผนพัฒนารายบุคคล : ระยะเวลา 2 ปี	41
IDP4	แผนพัฒนารายบุคคล : ระยะเวลา 2 เดือน (ระหว่างการฝึกอบรม นบส.1)	47
IDP5	ผลการพัฒนาตนเองระยะ 2 เดือน (ระหว่างการฝึกอบรม นบส. 1)	50

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	โครงสร้างของกระทรวงยุติธรรม	3
ภาพที่ 2	ความเชื่อมโยงระหว่างแผนระดับต่าง ๆ ของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	9
ภาพที่ 3	แผนภูมิโครงสร้างการแบ่งงานภายในและกรอบอัตรากำลัง ในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	11
ภาพที่ 4	สัดส่วนอาชญากรรมที่มีการรายงานและที่ไม่มีการรายงาน	19
ภาพที่ 5	คะแนนรวมของประเทศไทยใน WJP Report 2024	21
ภาพที่ 6	คะแนนด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย ใน WJP Report 2024	21
ภาพที่ 7	การวิเคราะห์สาเหตุและผลลัพธ์ของปัญหา (Root – Cause Analysis)	23

1. วิสัยทัศน์ของตำแหน่งเป้าหมาย

(ข้อมูลส่วนบุคคลไม่เผยแพร่)

2. ข้อเสนอเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ

2.1 การกำหนดประเด็นการศึกษา

2.1.1 ปัญหา ความท้าทาย หรือการพัฒนาที่เลือกศึกษา

ประเด็นปัญหาที่เลือกศึกษาคือ “การเสริมสร้างกลไกการช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานที่ได้รับผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา”

หลักการสำคัญประการหนึ่งในการจัดระบบกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมคือการยึดถือหลักนิติธรรม (Rule of Law) ซึ่งหมายถึงการสร้างหลักประกันการใช้อำนาจรัฐในมิติต่าง ๆ ทั้งในด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลการ ให้อยู่ภายใต้กฎหมายหรือจารีตประเพณีที่ชัดเจน ดังเช่นที่นักปราชญ์ชั้นนำอย่างอริสโตเติลได้เคยกล่าวไว้ในผลงานที่มีชื่อว่า “การเมือง (Politics)” ว่า “การให้กฎหมายปกครองจะเป็นการเหมาะสมมากกว่าการให้พลเมืองคนใดคนหนึ่งปกครอง และภายใต้หลักการดังกล่าว ถ้าจะมีประโยชน์จากการมอบอำนาจสูงสุดแก่บุคคลใด ควรแต่งตั้งให้บุคคลดังกล่าวเป็นเพียงผู้ปกครองและผู้รับใช้กฎหมายเท่านั้น”[1] คำกล่าวนี้ได้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาระบบการเมืองการปกครองและระบบกระบวนการยุติธรรมมาถึงยุคปัจจุบัน

การศึกษาในรายงานฉบับนี้ได้มุ่งเน้นแนวทางในการเสริมสร้างหลักนิติธรรมในกระบวนการยุติธรรม โดยการพัฒนาวิถีทางที่ถูกต้องแห่งกฎหมาย (Due Process) ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม โดยการจำกัดสิทธิและเสรีภาพใด ๆ จะกระทำได้เฉพาะโดยอาศัยอำนาจของกฎหมาย และต้องดำเนินการตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น กล่าวคือ ในการนำบุคคลใดมาพิจารณาตัดสินการกระทำความผิดเพื่อลงโทษทางอาญา จะต้องดำเนินการภายใต้กระบวนการที่ถูกต้องและให้ความเป็นธรรมตามที่กฎหมายกำหนด อันเป็นหลักการที่มีมาแต่ดั้งเดิมและถือเป็นหลักสากลประการหนึ่งในระบบกระบวนการยุติธรรมของนานาอารยประเทศ ดังปรากฏในข้อ 39 ของมหากฎบัตรแมกนา คาร์ตา (Magna Carta (1925)) และในบทบัญญัติการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ห้า (Fifth Amendment) ของรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งวางข้อจำกัดในลิดรอนสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ให้กระทำได้เฉพาะโดยอาศัยคำพิพากษาและบทบัญญัติของกฎหมาย[2]

---

[1] “It is more proper that law should govern than any one of the citizens: upon the same principle, if it is advantageous to place the supreme power in some particular persons, they should be appointed to be only guardians, and the servants of the laws” สืบค้นจากเว็บไซต์ Civil Liberties for Europe https://www.liberties.eu/en/stories/rule-of-law/44270 เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2567

[2] สืบค้นจากเว็บไซต์ https://www.britannica.com/topic/due-process เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2567

ในประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้วางหลักการ Due Process บางส่วนสำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ในมาตรา ๒๙ วรรคสอง โดยกำหนดบทสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ (innocent until proven guilty) โดยมีบทบัญญัติของกฎหมายที่สำคัญในการจัดระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีความสอดคล้องกับมาตรฐานดังกล่าว และได้กำหนดหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่อยู่ในบังคับของกระบวนการยุติธรรม อาทิ บุคคลจะรับโทษทางอาญาเฉพาะในกรณีที่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดความผิดและโทษไว้โดยเฉพาะ ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการประกันตัวมิให้ถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะหรือความเป็นธรรมในการดำเนินคดี และการให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาในการได้รับทราบข้อกล่าวหาทั้งปวง ตลอดจนการตรวจสอบพยานหลักฐานและการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ และศาลจะพิพากษาลงโทษได้ต่อเมื่อพยานหลักฐานได้ปรากฏจนปราศจากข้อสงสัยแล้วจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาตรวจสอบรายละเอียดในทางปฏิบัติจะพบว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญายังมีบางประเด็นที่สมควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้การดำเนินการตามหลักนิติธรรมและ Due Process มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนและความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการเก็บรวบรวมพยานหลักฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อนำไปใช้ในชั้นการพิจารณาตัดสินความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งเป็นการดำเนินการในขั้นตอนของพนักงานสอบวนหรือศาล โดยเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมมีความจำเป็นต้องสอบถามหรือตรวจสอบกับตัวผู้เสียหาย ไม่ว่าจะเป็นการซักถามรายละเอียด การตรวจทานความถูกต้องของข้อเท็จจริง หรือแม้กระทั่งการตรวจพิสูจน์ทางการแพทย์กับตัวผู้เสียหาย และในการตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของข้อเท็จจริงอาจต้องให้ผู้เสียหายหรือพยานให้ถ้อยคำในเรื่องที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ อันเป็นผลให้ผู้เสียหายหรือพยานในคดีบางประเภทได้รับการกระทบกระเทือนจิตใจอย่างรุนแรงได้ ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้น แม้จะเกิดจากความพยายามในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม แต่ในขณะเดียวกันอาจส่งผลเป็นการคุกคามสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการใช้ชีวิต ร่างกาย และความสงบสุขของผู้เสียหายหรือพยาน อันเป็นผลให้กระบวนการยุติธรรมเกิดความไม่สมดุล และไม่เป็นไปตามแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนและนโยบายในระดับต่าง ๆ ตามที่ได้ล่าวมาแล้วใน 1.1 ข้างต้น ที่มุ่งหวังจะพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ

ประเด็นปัญหาที่จะศึกษาในรายงานฉบับนี้ จึงเป็นการแสวงหาแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยการเสริมสร้างกลไกในการช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานในคดีอาญาที่อาจได้รับการกระทบกระเทือนจิตใจอย่างรุนแรง (Trauma) เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมได้

อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเคารพถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และไม่เป็นการซ้ำเติมบุคคลดังกล่าว (Re-traumatization) โดยคำนึงความเป็นธรรมแก่จำเลยในการให้โอกาสได้ตรวจสอบและคัดค้านพยานหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ข้อกล่าวหาที่ได้ฟ้องไว้แก่ตนอย่างเต็มที่ ตามหลักวิถีทางที่ถูกต้องแห่งกฎหมาย (Due Process) โดยมีการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบต่อระบบกฎหมายและสภาพเศรษฐกิจและสังคมของไทยอย่างรอบด้าน รวมทั้งข้อจำกัดในด้านทรัพยากรของภาครัฐ เพื่อกำหนดรายละเอียดของแผนและขั้นตอนในการดำเนินการของหน่วยงานที่รับผิดชอบให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขกฎหมายในส่วนที่จำเป็นและกำหนดมาตรการเพื่อเสริมสร้างกลไกการช่วยเหลือพยานหรือผู้เสียหายในคดีอาญาและได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงให้มีความเหมาะสมและเป็นไปตามมาตรฐานสากลต่อไป

2.1.2 สภาพปัญหาที่ผ่านมาและแนวโน้มของปัญหาในอนาคต และผบกระทบที่เกิดขึ้น

ปัญหาอาชญากรรมในประเทศไทยเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นควบคู่กับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น โดยสถิติการกระทำความผิดอาญาเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย และเพศระหว่างปี พ.ศ. 2560 – 2565 ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้มีการรับแจ้งคดีในแต่ละปีประมาณ 15,000 – 20,000 ราย (ตารางที่ 2) ซึ่งแม้ว่าข้อมูลสถิติดังกล่าวดูเหมือนว่าประเทศไทยมีปัญหาอาชญากรรมที่ใช้ความรุนแรงที่ลดน้อยลง แต่ในความเป็นจริงแล้ว ข้อมูลนี้อาจมิได้บ่งบอกถึงสภาพปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นภายในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ยังมีอยู่ในปัจจุบัน

ตารางที่ 2 จำนวนผู้ต้องหาในคดีอาญาเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย และเพศทั่วราชอาณาจักร

2560	2561	2562	2563	2564	2565
19,830	17,468	16,573	14,459	13,738	15,187

ที่มา : สำนักงานตำรวจแห่งชาติ[3]

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งคือ การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือพยานในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ไม่เพียงพอ ในการนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดให้มียุทธศาสตร์และแผนการปฏิรูปประเทศในหลายประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประสิทธิภาพและการเสริมสร้างความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่มีประเด็นหนึ่งที่ยังอาจไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร คือ การให้โอกาสและการปฏิบัติต่อผู้เสียหายหรือพยานในคดีอาญาในชั้นการสืบสวนสอบสวน และในการพิจารณาคดีในชั้นศาล โดยพัฒนาการในทางสากลเมื่อปี พ.ศ. 2528 สหประชาชาติโดยมติของที่ประชุม

[3] สืบค้นจาก https://data.go.th/dataset/rtp_crimes_stat เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2567

สมัชชาใหญ่ได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power)[4] ซึ่งมีสาระสำคัญในการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของผู้เสียหาย รวมถึงการให้ความเห็นอกเห็นใจและการเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (compassion and dignity) และการได้รับความช่วยเหลือในด้านการแพทย์ ด้านจิตวิทยา และด้านสังคมจากภาครัฐและชุมชน โดยเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างเหมาะสมให้มีความอ่อนไหวต่อความต้องการของเหยื่อโดยคำนึงถึงผลกระทบที่ได้รับจากการถูกกระทำความผิดอาญา และการให้ความช่วยเหลืออย่างทันท่วงที (ข้อ 14 – ข้อ 17)

ในการดำเนินการของประเทศไทย ได้มีการบัญญัติวิธีการพิเศษไว้แล้วบางประการสำหรับเด็กที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี โดยการสอบสวนพยานเด็กในคดีความผิดบางลักษณะต้องกระทำผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกระทรวงยุติธรรม และจะถามคำถามซ้ำเกินความจำเป็นมิได้ เพื่อมิให้เด็กมีอาการหวาดกลัวหรือได้รับผลกระทบทางจิตใจจากการที่ต้องให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์อันจะทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นการสอบสวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้มีการบันทึกภาพและเสียงซึ่งอาจนำไปใช้แทนคำเบิกความในชั้นศาลได้ด้วย แต่บทบทคุ้มครองสำหรับเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีนี้ มิได้นำมาใช้บังคับกับบุคคลที่มีอายุเกินสิบแปดปี ซึ่งที่ผ่านมาได้ปรากฏข้อเท็จจริงว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอาจทำให้ผู้เสียหายหรือพยานในบางกรณีได้รับผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรง ซึ่งอาจนำไปสู่ผลกระทบสองประการ

ผลกระทบประการแรก การไม่สามารถเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เป็นผลให้การสอบถามข้อมูลที่จำเป็นจากพยานบุคคลในแต่ละขั้นตอนอาจไม่ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงที่สมบูรณ์ครบถ้วน และอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดในภาพรวมได้ ในประเด็นนี้นายวันชัย รุจนวงศ์ ผู้แทนไทยในคณะกรรมาธิการอาเซียนว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิสตรีและเด็ก ได้กล่าวไว้ในการจัดงานเสวนาหัวข้อ Domestic Violence, Sexual Harassment, and Rape : Rehumanizing the Justice System through Stakeholders' Experience ในระหว่างการอบรมหลักสูตร "หลักนิติธรรมและการพัฒนา" (Rule of Law and Development) หรือ RoLD 2022: Beyond Leadership ซึ่งจัดขึ้นโดยสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (TIJ) เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2565[5] ไว้ว่า ในคดีที่ใช้ความรุนแรง การคุกคามทางเพศ หรือข่มขืน "ผู้หญิงที่เป็นผู้เสียหายเล่าเรื่องซ้ำหลายรอบ รอบแรกที่เขาเล่าอาจให้คนสนิทฟัง

---

[4] สืบค้นจาก https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-basic-principles-justice-victims-crime-and-abuse เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2567

[5] สืบค้นจาก https://www.tijthailand.org/th/highlight/detail/rold-domestic-violence-rehumanizing-the-justice-system เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2567

เพื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินคดีไหม แต่ถ้ามาเข้าสู่กระบวนการแจ้งความ ก็จะถูกตำรวจซักถามอย่างละเอียดมาก จนดูเหมือนขาดความเห็นอกเห็นใจ และเมื่อไปเบิกความในชั้นศาล ก็จะถูกทนายจำเลยซักถามแบบลงทุกรายละเอียดต่อหน้าคนจำนวนมากอีกเพื่อพยายามหักล้างข้อมูลของผู้เสียหาย ซึ่งในคดีทางเพศหากผู้เสียหายเป็นผู้ใหญ่อายุเกิน 18 ปี ก็ไม่มีระบบปกปิดชื่อเหมือนในคดีเด็กและเยาวชน ในขณะเดียวกันระบบกฎหมายก็ต้องพิจารณาว่าการจะตัดสินลงโทษรุนแรงกับผู้ถูกกล่าวหา ต้องมีข้อมูลเพียงพอที่ทำให้แน่ใจจริงๆ ว่าเป็นผู้กระทำผิดจริง จึงกลายเป็นว่า ผู้ใช้กฎหมายต้องระมัดระวังในการพิจารณาคดี กระบวนการเหล่านี้ จึงทำให้ผู้เสียหายรู้สึกไม่เป็นมิตรและไม่ปลอดภัยเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม”

ปัญหาในลักษณะนี้มิได้จำกัดเฉพาะหญิงที่ถูกกระทำความผิดทางอาญาที่รุนแรงเท่านั้น แต่ยังอาจมีอยู่ในคดีความผิดที่สะเทือนขวัญอื่น ๆ ได้อีกด้วย เช่น ผลการศึกษาของ John D. Ciorciari และ Anne Heindel เมื่อปี พ.ศ. 2554 ซึ่งได้ศึกษาผลกระทบต่อผู้เสียหายในการเข้าร่วมกระบวนพิจารณาคดีในศาลพิเศษที่จัดตั้งขึ้นในประเทศกัมพูชาเพื่อพิจารณาคดีฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้ข้อสรุปว่า การที่ไม่ได้มีการจัดเตรียมกลไกในการให้ความช่วยเหลือด้านจิตใจแก่ผู้เสียหายและการฝึกอบรมแก่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมที่เพียงพอ เป็นผลให้พยานที่เป็นผู้เสียหายดังกล่าวต้องประสบกับภาวะทางจิตใจซ้ำซาก (Re-traumatization) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องเผชิญหน้ากับผู้กระทำความผิดและรับฟังข้อเท็จจริงหรือเห็นภาพเหตุการณ์สะเทือนขวัญซ้ำซาก อีกทั้งยังถูกทนายของจำเลยซักถามแบบตอกย้ำจนกลายเป็นเหยื่อในห้องพิจารณาคดี การดำเนินกระบวนพิจารณาเช่นนี้อาจส่งผลต่อความสามารถของพยานในการให้ข้อเท็จจริงที่สมบูรณ์ครบถ้วน อันกระทบต่อประสิทธิภาพและความเป็นธรรมของกระบวนพิจารณาโดยรวม[6]

ผลกระทบประการที่สอง ความหวาดกลัวหรือความไม่ไว้วางใจในกระบวนการยุติธรรมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ถูกกระทำความผิดไม่รายงานหรือไม่แจ้งความต่อเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม ทำให้ตัวเลขสถิติอาชญากรรมไม่สะท้อนถึงสถานะที่แท้จริงของการก่ออาชญากรรมในสังคม โดยผลการสำรวจข้อมูลอาชญากรรมภาคประชาชน (Crime Victimization Survey) ที่สำนักงานกิจการยุติธรรมดำเนินการในปี พ.ศ. 2561[7] โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงจากครัวเรือนในกลุ่มตัวอย่างเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการประสบเหตุอาชญากรรม ผลปรากฏว่า จำนวนผู้เสียหายจากอาชญากรรมน้อยกว่าจำนวนคดีในกระบวนการยุติธรรมอย่างมีนัยสำคัญ ในการนี้ สถาบันเพื่อการยุติธรรม (TIJ) ได้นำข้อมูลดังกล่าวมาประมาณการเพื่อคำนวณสัดส่วนของประชากรในประเทศ โดยผลปรากฏว่าในอาชญากรรมที่เกี่ยวกับร่างกายนั้น จำนวนคดีที่รับแจ้งโดยเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 4 ของประมาณ

---

[6] Cioriari, John D. and Heindel, Anne, “Trauma in the Courtroom”, สืบค้นจาก https://www.researchgate.net/publication/254971022 เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2567

[7] อ้างใน https://www.tijthailand.org/th/article/detail/calculating-the-actual-crime-incidents สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2567

การอาชญากรรมที่น่าจะเกิดขึ้นจริง ซึ่งหมายความว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญายังมีช่องว่างที่จะต้องพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้อีกมากพอสมควร

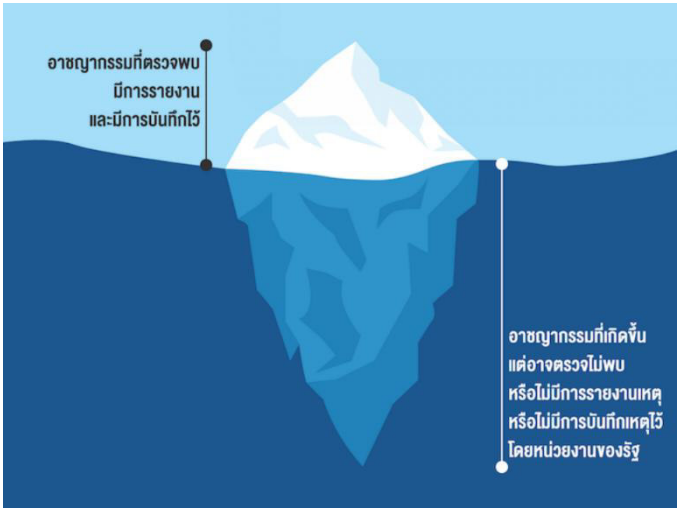

ภาพที่ 4 สัดส่วนอาชญากรรมที่มีการรายงานและที่ไม่มีการรายงาน[8]

ผลกระทบอันเกิดจากประเด็นปัญหาในการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งสองประการ ได้เกิดขึ้นมาแล้วในประเทศไทยเป็นเวลานาน ดังนั้น หากไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็ยังคงมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมของไทย

กล่าวโดยสรุป การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือพยานในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ไม่เพียงพออาจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญา เนื่องจากพยานหรือผู้เสียหายดังกล่าวไม่อยู่ในภาวะที่จะให้ความร่วมมือได้อย่างเต็มที่ และส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในภาพรวมเมื่อเกิดความเกรงกลัวในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

2.1.3 ความจำเป็นในการดำเนินการแก้ไขหรือพัฒนา

การดำเนินการแก้ไขสภาพปัญหาเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือพยานหรือผู้เสียหายในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นการดำเนินการที่จำเป็น เนื่องจากมีความสอดคล้องโดยตรงกับแนวนโยบายแห่งรัฐตาม**รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย** ซึ่งมาตรา ๖๘ กำหนดให้รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และเป็นไปตามทิศทางการพัฒนาประเทศภายใต้**ยุทธศาสตร์ชาติ**ในด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหาร

[8] สถาบันเพื่อการยุติธรรม https://www.tijthailand.org/th/article/detail/calculating-the-actual-crime-incidents สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2567

จัดการภาครัฐ และในด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ประกอบกับ**แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ประเด็นที่ ๒๒ กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม** กล่าวคือ กระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค โดยรัฐจะต้องดำเนินการพัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้มีความสอดคล้องและตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง มีการทบทวนความจำเป็นและความเหมาะสมของกฎหมาย การแก้ไข ปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัย มีมาตรฐานและประสิทธิภาพเทียบเท่าระดับสากลตามหลักนิติธรรม สร้างความสมดุลระหว่างสิทธิและเสรีภาพของประชาชนกับประโยชน์สาธารณะ รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม และการอำนวยความยุติธรรม มีความโปร่งใส สะดวก รวดเร็ว เสมอภาค ทั่วถึง เป็นธรรม และปราศจากการเลือกปฏิบัติ

นอกจากนี้ ประเด็นปัญหาที่เลือกศึกษายังสนับสนุนการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายตาม**ยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรมระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)** ในยุทธศาสตร์ที่ ๔ การพัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ซึ่งรัฐจะต้องยกระดับคะแนนดัชนีตัวชี้วัดหลักนิติธรรมจากการวัดโดย World Justice Project เพื่อให้ประเทศไทยมีมาตรฐานเทียบเท่าหรือดีกว่ามาตรฐานสากล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างการยอมรับในเวทีโลกอันจะนำมาซึ่งอำนาจในการเจรจาต่อรอง หรือการดึงดูดการค้าการลงทุนและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในประเทศเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวมต่อไป อีกทั้งยังเป็นการสอดคล้องกับ**เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (SDGs) ในเป้าประสงค์ที่ 16.3** กล่าวคือ การส่งเสริมนิติธรรมในประเทศและสร้างหลักประกันในการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกันทุกคน ซึ่งมีตัวชี้วัด 16.3.1 ที่พิจารณาจากร้อยละของเหยื่อความรุนแรงในรอบ 12 เดือน ซึ่งได้ถูกรายงานการกระทำอันรุนแรงนั้นต่อเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ หรือหน่วยงานหรือกลไกการจัดการความรุนแรงที่เป็นการรับรองทางการด้วย

ที่ผ่านมาในการประเมินประสิทธิภาพหรือคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในโครงการดัชนีดัชนีตัวชีวัดหลักนิติธรรมของ World Justice Project (WJP) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระภาคประชาสังคมระหว่างประเทศ ได้มีการดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลประสิทธิภาพของแต่ละประเทศในการบริหารราชการภายใต้หลักนิติธรรม โดยให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างแท้จริงมากยิ่งกว่าการมีเพียงบทบัญญัติของกฎหมายที่ครอบคลุมการใช้อำนาจรัฐ โดยความหมายและขอบเขตของหลักนิติธรรมนั้น มีองค์ประกอบสำคัญสี่ประการ ได้แก่ (1) ความรับผิดชอบ (Accountability) ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนย่อมต้องมีความรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนด (2) กฎหมายที่เป็นธรรม (Just Law) กฎหมายมีความชัดเจน มีการเผยแพร่ มีความมั่นคง และบังคับใช้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีหลักประกันสิทธิมนุษยชนซึ่งรวมถึงการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สิน การทำสัญญา และสิทธิในกระบวนการต่าง ๆ ของรัฐ (3) รัฐบาลโปร่งใส (Open Government) กระบวนการในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการวินิจฉัยกฎหมาย สามารถเข้าถึงได้ มีความเป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ และ (4) กระบวนการยุติธรรมสามารถเข้าถึงได้และเป็นกลาง (Accessible and Impartial Justice) มีการอำนวย

ความยุติธรรมภายในระยะเวลาที่เหมาะสมโดยบุคคลที่มีความสามารถ ยึดหลักจริยธรรม มีความเป็นอิสระ เป็นกลางและเข้าถึงได้ พร้อมทั้งต้องมีทรัพยากรที่เพียงพอและสอดคล้องกับชุมชนที่ต้องใช้บริการ

การเก็บรวบรวมข้อมูลการประเมินและวัดผลของ WJP ได้ริเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 จากจำนวนประเทศที่เข้าร่วมทั้งหมด 6 ประเทศ และได้ขยายจำนวนประเทศที่เข้าร่วมกันประเมินเรื่อยมาจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2566 มีจำนวนทั้งสิน 142 ประเทศ แต่เป็นที่น่ากังวลที่ผลการจัดอันดับของประเทศไทยในช่วงแปดปีที่ผ่านมามีแนวโน้มถดถอย โดยล่าสุดในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยได้รับคะแนนรวม 0.49 ลงลงจากปีก่อนหน้าที่ได้รับคะแนนรวม 0.50 ในขณะที่ค่าเฉลี่ยโลกอยู่ที่ 0.55 และค่าเฉลี่ยภูมิภาคอยู่ที่ 0.59 ซึ่งคะแนนดังกล่าวทำให้ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 82 จากทั้งหมด 142 ประเทศทั่วโลก และอันดับ 10 จากทั้งหมด 15 ประเทศในภูมิภาค

ภาพที่ 5 คะแนนรวมของประเทศไทยใน WJP Report 2024[9]

หากวิเคราะห์ในรายละเอียดจะพบว่าปัจจัยด้านการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานและกระบวนการยุติธรรมมีส่วนสำคัญที่ทำให้คะแนนรวมลดลงด้วย โดยส่วนหนึ่งเป็นการประเมินการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและร่างกายของประชาชน และการใช้หลักนิติธรรมในกระบวนการพิจารณาทางกฎหมาย ตลอดจนประสิทธิภาพในการสืบสวนและการวินิจฉัยชี้ขาดคดีอาญา ทั้งนี้ ประเทศไทยได้รับคะแนน 0.41 ในปี พ.ศ. 2566 ซึ่งเป็นคะแนนที่ลดลงจากปีก่อน และมีแนวโน้มลดลงต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563

ภาพที่ 6 คะแนนด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยใน WJP Report 2024[10]

---

[9] https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2023/Thailand สืบค้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2567

[10] อ้างแล้วข้างต้น

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากความเชื่อมโยงกับแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐตามรัฐธรรมนูญ ยุทธศาสตร์ชาติและเป้าหมายการพัฒนาประเทศในระดับต่าง ๆ ประกอบกับความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และแนวโน้มผลกระทบที่จะมีขึ้นต่อภาพลักษณ์ของประเทศที่ถูกประเมินด้านหลักนิติธรรมในระดับสากลแล้ว จึงมีความจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาตามประเด็นการศึกษานี้

2.2 การกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย

2.2.1 หลักการและแนวคิดที่ใช้เป็นกรอบหรือแนวทางในการจัดทำข้อเสนอ

การจัดทำข้อเสนอเพื่อพัฒนาการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือพยานที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องมีการวิเคราะห์โครงสร้างของสาเหตุและผลกระทบของปัญหาในด้านต่าง ๆ อย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ข้อเสนอที่จะนำไปดำเนินการต่อไปได้อย่างตรงจุดและสร้างผลสัมฤทธิ์ให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง โดยหลักการและแนวคิดที่ใช้เป็นกรอบหรือแนวทางในการจัดทำข้อเสนอได้แก่ แนวนโยบายพื้นฐานของรัฐในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและการบริหารงานยุติธรรมตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ โดยข้อเสนอต้องมีความสอดคล้องกับแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 และแนวนโยบายของรัฐบาลและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีการบูรณาการความร่วมมือของทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้เกิดประสิทธิภาพและลดความซ้ำซ้อน โดยมีการคิดค้นนวัตกรรมเพื่อปรับปรุงวิธีการทำงานและการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้การจัดทำข้อเสนอควรมีการพิจารณาหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานสากล รวมทั้งกฎหมายหรือแนวปฏิบัติและนวัตกรรมต่าง ๆ ที่ได้มีการนำมาใช้แล้วในต่างประเทศที่อาจนำมาเทียบเคียงหรือปรับใช้ได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาวะเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมไทย

2.2.2 วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการจัดทำข้อเสนอ

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านโครงสร้างของสาเหตุและผลลัพธ์ของปัญหาในเรื่องนี้ ได้ใช้แผนก้างปลา (Root – Cause Analysis) ในการระบุสาเหตุหลักและสาเหตุย่อยที่นำไปสู่ปัญหา โดยผลการพิจารณาอาจสรุปประเด็นสาเหตุผลสภาพปัญหาได้ ดังนี้

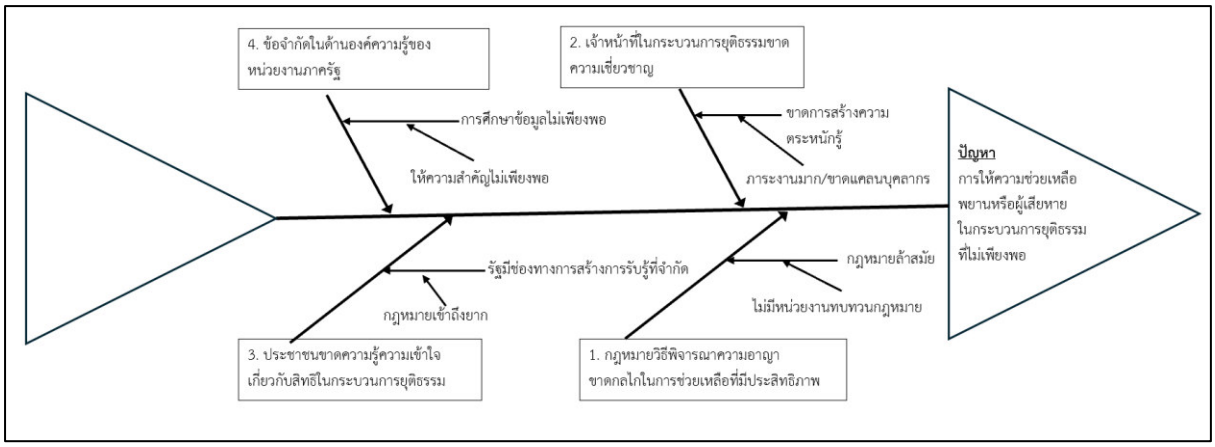

ภาพที่ 7 การวิเคราะห์สาเหตุและผลลัพธ์ของปัญหา (Root – Cause Analysis)

- **ปัญหาด้านกฎหมาย** ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้เสียหายหรือพยานอาจเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วยการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานฝ่ายปกครอง โดยบทบัญญัติกฎหมายในปัจจุบันได้กำหนดว่า กรณีที่ผู้เสียหายหรือพยานเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี และเป็นความผิดทางเพศหรือความผิดที่มีการใช้ความรุนแรงตามที่ระบุไว้ การบันทึกคำร้องทุกข์และการสอบถามใด ๆ กับเด็กต้องกระทำผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ โดยมีบุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วนก็ให้บันทึกเหตุนั้นไว้ กับให้ดำเนินการในสถานที่ที่มีส่วนสัดที่เหมาะสม และมีการบันทึกภาพและเสียงไว้ด้วย และเด็กจะต้องไม่ได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันควร ส่วนการสืบพยานในชั้นศาลอาจจัดให้เด็กอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมโดยถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ และถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณา โดยอาจนำภาพและเสียงที่บันทึกไว้ในชั้นการสอบสวนมาประกอบเป็นคำเบิกความในศาลแทนด้วยก็ได้

สำหรับกรณีบุคคลอายุเกินสิบแปดปีนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดบทช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานไว้เพียงกรณีที่เป็นหญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศในชั้นสอบสวน โดยกำหนดให้พนักงานสอบสวนหญิงทำการสอบสวน เว้นแต่กรณีมีเหตุจำเป็นและผู้เสียหายให้ความยินยอม ซึ่งเป็นการให้ความช่วยเหลือในขอบเขตที่จำกัด ส่วนในชั้นศาล แม้จะมีบทบทบัญญัติทั่วไปในมาตรา 172 วรรคสาม ให้ศาลพิเคราะห์ถึงเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพอนามัย ภาวะแห่งจิตของพยาน หรือความเกรงกลัวที่พยานมีต่อจำเลย แล้วจะดำเนินการโดยไม่ให้พยานเผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลยก็ได้ ซึ่งอาจกระทำโดยการใช้โทรทัศน์วงจรปิด สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือวิธีอื่นตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา และจะให้สอบถามผ่านนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลอื่นที่พยานไว้วางใจด้วยก็ได้ ประกอบกับสำนักงานศาลยุติธรรมได้ประกาศคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563 ซึ่งกำหนดไว้ว่า ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ คดีเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว คดีที่ผู้เสียหาย

เป็นเด็กหรือเยาวชน ให้ศาลพึงระมัดระวังไม่ให้มีการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้ต้องหาหรือจำเลยกับผู้เสียหายและพยาน โดยจัดห้องพักผู้เสียหายและพยานเหล่านั้นแยกต่างหากจากห้องพักพยานทั่วไป รวมถึงอาจจัดให้มีการสืบพยานผ่านระบบการประชุมทางจอภาพ หรือสืบพยานแบบไม่เผชิญหน้าเท่าที่ไม่ขัดแย้งต่อกฎหมายแต่บทบัญญัติและคำแนะนำดังกล่าวใช้บังคับเฉพาะในชั้นศาลเท่านั้น และเป็นดุลพินิจของศาลในการพิจารณากำหนดวิธีการที่เหมาะสม มิได้เป็นสิทธิของผู้เสียหายหรือพยาน และในทางปฏิบัติมีการบังคับใช้ที่แตกต่างกัน

กฎหมายดังกล่าวอาจถือได้ว่ามีความไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน และโดยที่เป็นบทบัญญัติของกฎหมายในประมวลกฎหมาย จึงไม่อยู่ในบังคับที่ต้องทำการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายทุกรอบระยะเวลา 5 ปี ตามพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและการประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562 และไม่มีเจ้าภาพหลักในการติดตามตรวจสอบและทบทวนความเหมาะสมของกฎหมายอย่างเป็นทางการ

- **ปัญหาด้านบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม** พนักงานสอบสวนและพนักงานฝ่ายปกครองมีภารกิจตามที่กฎหมายกำหนดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองไว้ค่อนข้างมาก ซึ่งเป็นข้อจำกัดทั้งในด้านการจัดสรรทรัพยากร และการสร้างความเชี่ยวชาญให้แก่เจ้าหน้าที่บางกลุ่มเพื่อทำงานเฉพาะด้าน เช่น กรณีจัดให้มีตำรวจหญิงเพื่อรับเรื่องราวร้องทุกข์ในคดีเกี่ยวกับเพศหรือคดีอื่นที่ผู้เสียหายที่เป็นหญิงอาจมีความอับอายหรือเกรงกลัวไม่กล้าเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมนั้น จากผลการศึกษาผู้หญิงในการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งจัดทำโดย United Nations Office on Drugs and Crime, UN Women และ INTERPOL เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2563 ระบุว่า สัดส่วนเจ้าหน้าที่ตำรวจในประเทศไทยแยกตามเพศใน พ.ศ. 2562 แบ่งออกเป็นเพศชาย 84% และเพศหญิง 16% และหากพิจารณาเฉพาะตำแหน่งพนักงานสอบสวน จะพบว่าในปี พ.ศ. 2564 มีพนักงานสอบสวนหญิงเพียงประมาณ 700[11] คนที่อยู่ประจำสถานีตำรวจทั้งที่จำนวนสถานีตำรวจทั่วประเทศมีมากกว่า 1,400 แห่ง ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นจำนวนที่ไม่เพียงพอครอบคลุมทุกสถานที่ ทั้งนี้ ยังไม่นับว่ายังมีคดีอื่น ๆ ซึ่งพยานหรือผู้เสียหายอาจไม่ใช่หญิง หรือเป็นการกระทำความผิดรุนแรงอื่น ๆ ที่กระทบกระเทือนต่อจิตใจอย่างร้ายแรงที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ดังนี้จึงเป็นเหตุให้การช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานในกลุ่มที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ
- **ปัญหาการรับรู้ของประชาชน** กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนพิจารณาคดีมีความซับซ้อนสำหรับประชาชนทั่วไป และเมื่อยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้มีการรับรู้อย่างทั่วถึง ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความหวาดกลัวในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรม

---

[11] สืบค้นจาก https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/39/iid/11960 เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2567

- **ปัญหาด้านข้อจำกัดในองค์ความรู้ของหน่วยงานภาครัฐ** ปัจจุบันการศึกษาผลกระทบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อพยานหรือผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงยังมีอยู่ค่อนข้างจำกัด เป็นผลให้การพัฒนาหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวอาจไม่เทียบเท่ามาตรฐานหรือแนวทางในประเทศอื่น

(2) ข้อมูลจากกฎหมายต่างประเทศ หากวิเคราะห์ข้อมูลในต่างประเทศ จะพบว่ามีตัวอย่างของบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศในการให้ความช่วยเหลือแก่พยานหรือผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงในการมีส่วนร่วมในกระบวนพิจารณาคดีอาญา เช่น

- **ประเทศสิงคโปร์** ได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ในมาตรา 264A แห่ง Criminal Procedure Code โดยให้ศาลสามารถรับฟังบันทึกการถามปากคำที่ได้บันทึกภาพและเสียงในชั้นสอบสวนไว้โดยให้มีผลเสมือนเป็นการเบิกความด้วยวาจาในชั้นศาล ทั้งนี้ เฉพาะกรณีต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น ความผิดที่ได้กระทำต่อเด็ก ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิด เกี่ยวกับการค้ามนุษย์ หรือความผิดต่อร่างกายที่กระทำต่อบุคคลอายุต่ำกว่าสิบหกปี บุคคลที่มีความบกพร่องทางจิต หรือบุคคลที่เป็นแม่บ้านและการกระทำความผิดเกิดจากนายจ้างหรือสมาชิกในครอบครัวของนายจ้าง เป็นต้น โดยการถามปากคำในชั้นสอบสวนนั้น มาตรา 22 ได้กำหนดให้สามารถบันทึกคำให้การได้ในสองรูปแบบ คือ การบันทึกเป็นลายลักษณ์ อักษร หรือการบันทึกภาพและเสียง ซึ่งมีลักษณะเป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะกว้างกว่าหลักการในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย
- **สหราชอาณาจักร** ได้วางหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองผู้เสียหายที่อายุเกินกว่าสิบแปดปีที่มีความกลัวหรือความกดดันจนไม่อาจให้การในชั้นศาลได้ หรือกรณีความผิดเกี่ยวกับเพศ การเอาคนลงเป็นทาส หรือความผิดที่มีการใช้อาวุธมีดหรือปืน โดยสามารถบันทึกภาพและเสียงผู้เสียหายแทนการเบิกความในชั้นศาลไว้ล่วงหน้าเพื่อลดความกดดัน และในบางกรณีอาจขยายไปถึงการบันทึกภาพและเสียงแทนการถามค้านหรือถามติงได้อีกด้วย ทั้งนี้ เป็นไปตาม Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 (Part II Giving of evidence or information for purposes of criminal proceedings) รวมไปถึงการใช้วิธีการอื่น ๆ ที่มีความหลากหลาย เช่น การกันไม่ให้ผู้เสียหายเห็นจำเลยขณะเบิกความหรือการถ่ายทอดภาพและเสียงการเบิกความของผู้เสียหายจากห้องพิจารณาอื่น เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองในรูปแบบอื่นในทำนองเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ของประเทศไทย
- **รัฐวิกตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย** มีการใช้บันทึกภาพและเสียงที่เป็นดิจิทัลแทนการเบิกความในชั้นศาล (digitally recorded evidence in chief - DREC) สำหรับคดีความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งการบันทึกภาพและเสียงนั้นทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยพยานนั้นเพียงต้องเดินทางไปศาลเพื่อยืนยันข้อเท็จจริงที่ปรากฏตาม DREC ซึ่งถ่ายทอดในชั้นศาล และร่วมการถามค้านและถามติงในชั้นศาล

เท่านั้น หลักการดังกล่าวนี้ปรากฏใน Criminal Procedure Act 2009 (Chapter 8—General, Part 8.2—Witnesses)

- **สหประชาชาติ** ได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ (Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power) ซึ่งมีสาระสำคัญในการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของผู้เสียหาย รวมถึงการให้ความเห็นอกเห็นใจและการเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (compassion and dignity) และการได้รับความช่วยเหลือในด้านการแพทย์ ด้านจิตวิทยา และด้านสังคมจากภาครัฐและชุมชน โดยเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างเหมาะสมให้มีความอ่อนไหวต่อความต้องการของเหยื่อ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่ได้รับจากการถูกกระทำความผิดอาญา และการให้ความช่วยเหลืออย่างทันท่วงที

(3) ข้อมูลแนวปฏิบัติอื่น ๆ จากต่างประเทศ ข้อมูลทางวิชาการจากต่างประเทศจำนวนมากได้แสดงให้เห็นถึงการวางแนวปฏิบัติสำหรับการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรง ดังเช่นที่ปรากฏในคู่มือของกระทรวงยุติธรรมสหราชอาณาจักร Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance on Interviewing Victims and Witnesses, and Guidance on Using Special Measures (มกราคม 2565) ได้กำหนดรายละเอียดของทุกขั้นตอนไว้อย่างชัดเจน โดยให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มีการตระหนักรู้ถึงภาวะหรือพฤติการณ์ที่ควรสงสัยว่าบุคคลใดได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรง เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ วัฒนธรรมหรือภูมิหลัง สภาพจิตใจ และลักษณะการกระทำความผิด และการปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวเพื่อให้การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานในคดีอาญาเกิดประสิทธิภาพสูงสุดโดยไม่เป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายหรือพยานรายนั้น โดยกำหนดแนวทางในการสอบปากคำ การให้ความช่วยเหลือทั้งก่อนและหลังการสอบปากคำ การแจ้งสิทธิของพยานหรือผู้เสียหายในทุกขั้นตอน การใช้มาตรการพิเศษ เช่น การกำหนดสถานที่สอบปากคำที่เป็นส่วนสัด การบันทึกภาพและเสียง และการให้มีผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาหรือด้านอื่นร่วมอยู่ด้วยเป็นต้น รวมตลอดไปถึงการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความคืบหน้าของคดีและการให้ความช่วยเหลือในขั้นตอนก่อน ระหว่าง และหลังการเบิกความในศาล โดยกำหนดให้ผู้พิพากษาและเจ้าพนักงานในกระบวนพิจารณามีความอ่อนไหวต่อสภาวะของพยานหรือผู้เสียหาย มีการลดการเผชิญหน้าหรือการให้เล่าเรื่องราวที่กระทบกระเทือนต่อจิตใจอย่างรุนแรงซ้ำหลายครั้ง ซึ่งอาจกระทำโดยการแยกห้องหรือการใช้บันทึกภาพและเสียงแทนการเบิกความในศาล

2.2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาตามผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัญหาได้บ่งชี้ให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างสถานะปัจจุบันในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือพยานที่ได้รับผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และสถานะที่คาดหวังในอนาคตเพื่อแก้ไขปัญหา ดังนั้น เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางในการแก้ไข

ปัญหาได้อย่างครอบคลุมและรอบด้าน โดยมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม จึงได้จัดทำการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) ดังไปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis)

สถานะที่คาดหวัง (Desired State)	สถานะปัจจุบัน (Current State)	แนวทางแก้ไข (Action)
1. กฎหมาย กระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือพยานที่ได้รับผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรงอย่างเพียงพอ	มีกลไกให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในคดีที่รุนแรงในชั้นการสอบสวนและในชั้นศาลเป็นหลัก	• ศึกษาเพื่อจัดทำข้อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อให้การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือพยานในกระบวนพิจารณาความอาญามีความครอบคลุมบุคคลที่มีอายุเกินสิบแปดปีที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากการกระทำความผิดทางอาญาด้วย
2. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม มีจำนวนที่เพียงพอและมีความรู้ความเชี่ยวชาญที่เหมาะสม สามารถคัดกรองผู้เสียหายหรือพยานที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงได้ และมีแนวทางในการปฏิบัติต่อบุคคลดังกล่าวที่ชัดเจน	• เจ้าพนักงานในการชั้นสอบสวนคดีมีจำนวนที่จำกัดอาจไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ • เจ้าพนักงานยังขาดแนวปฏิบัติที่มีรายละเอียดและชัดเจนเพื่อดำเนินการคัดกรองผู้เสียหายหรือพยานที่อาจได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรง และไม่มีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการสอบปากคำและการดำเนินการในชั้นศาล • นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนพิจารณาความอาญาในปัจจุบันมีคุณสมบัติเฉพาะการให้ความช่วยเหลือเด็ก	• พิจารณาการจัดสรรบุคลากรในหน่วยงานโดยคำนึงถึงความรู้หรือความชำนาญในการช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานในคดีอาญาที่อาจได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรง • ฝึกอบรมเจ้าพนักงานสอบสวน ทนายความ อัยการ และผู้พิพากษาให้มีความตระหนักรู้เกี่ยวกับผู้เสียหายหรือพยานมากขึ้น และมีวิธีปฏิบัติที่เหมาะสม • พัฒนาวิชาชีพนักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญครอบคลุมถึงการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือพยานที่มีอายุเกินสิบแปดปีด้วย
3. ทรัพยากร การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานมีความเหมาะสมและเพียงพอ เช่น มีสถานที่สอบปากคำที่เป็นส่วนสัด มีอุปกรณ์	• สถานีตำรวจหรือสถานที่สอบปากคำบางแห่งอาจมีข้อจำกัดด้านสถานที่ • สถานทีตำรวจขาดอุปกรณ์บันทึกภาพและเสียง	กำหนดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดแบ่งสถานที่ในสถานีตำรวจทุกแห่งเพื่อให้มีสถานที่สอบปากคำพยานหรือผู้เสียหายที่อาจได้รับผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรงไว้โดยเฉพาะ

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis)		
สถานะที่คาดหวัง (Desired State)	**สถานะปัจจุบัน (Current State)**	**แนวทางแก้ไข (Action)**
เครื่องมือในการบันทึกภาพและเสียง	• ห้องพิจารณาคดีในศาลมีอุปกรณ์ที่สามารถถ่ายทอดการบันทึกภาพและเสียงได้	
4. เทคโนโลยีดิจิทัล มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในกระบวนการคัดกรองผู้เสียหายหรือพยานเพื่อประเมินความเสี่ยงว่าได้รับผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรงหรือไม่ เพื่อเป็นสิ่งบ่งชี้เบื้องต้นในการปฏิบัติที่เหมาะสม	ปัจจุบันยังไม่มีเทคโนโลยีในการคัดกรองเบื้องต้นผู้เสียหายหรือพยานในคดีอาญาที่อาจได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรง	พัฒนาเทคโนโลยี โดยอาจใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เป็นเครื่องมือประมวลผลข้อมูล เพื่อประเมินความเสี่ยงและคัดกรองเบื้องต้นว่า ผู้เสียหายหรือพยานในคดีอาญาได้รับผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรงหรือไม่
5. การรับรู้ของประชาชน ประชาชนรับรู้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง และไม่มีความเกรงกลัวในการเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมทางอาญา	มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์องค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมโดยหน่วยงาน แต่อาจไม่ทั่วถึงและเข้าถึงยาก	จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งต่อไปยังกลุ่มเสี่ยงในรูปแบบที่เข้าใจง่าย โดยอาศัยเครือข่ายของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่ในปัจจุบัน
6. การพัฒนาองค์ความรู้ของภาครัฐ หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีระบบการจัดเก็บสถิติของคดีที่พยานหรือผู้เสียหายอาจได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงโดยละเอียด และมีระบบการศึกษากฎหมายหรือแนวปฏิบัติที่เป็นสากลหรือในต่างประเทศเพื่อวิเคราะห์และนำมาพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างต่อเนื่อง	หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด และสำนักงานศาลยุติธรรม ได้จัดเก็บสถิติคดีประเภทต่าง ๆ แต่ยังไม่มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงผลกระทบต่อจิตใจของผู้เสียหายหรือพยาน	• ให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมประมวลผลข้อมูลจากคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีผู้เสียหายหรือพยานที่ได้รับผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรงเพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของพฤติการณ์อันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวปฏิบัติให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น • พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมผู้ประกอบวิชาชีพหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อพัฒนาการให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานได้

จากผลการวิเคราะห์ช่องว่างข้างต้น ทำให้สามารถกำหนดแนวทางการดำเนินการในประเด็นต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น และนำมากำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ (Action Plan) โดยคาดว่าจะมีระยะเวลาการดำเนินการทั้งสิ้นไม่เกินสามปีเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ในการเสริมสร้างกลไกการช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างร้ายแรงในกระบวนพิจารณาคดีอาญา อย่างไรก็ดี เนื่องจากการดำเนินการในบางประเด็นอาจต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรและมีปัจจัยความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนอยู่บ้าง เช่น การเสนอร่างกฎหมาย เป็นต้น ประกอบกับเป็นการดำเนินการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของหลายหน่วยงานจากทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ดังนั้น **จึงต้องมีนโยบายขับเคลื่อนที่ชัดเจน** โดยกระทรวงยุติธรรมอาจขอความเห็นชอบในหลักการจากคณะกรรมการพัฒนากฎหมายของกระทรวง และเสนอเรื่องเพื่อขอความเห็นชอบนโยบายและแผนงานจากคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (กพยช.) ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ และมีองค์ประกอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม โดยมีอำนาจหน้าที่บูรณาการและประสานความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงภาคประชาสังคมในภาพรวม ทั้งนี้ เพื่อให้การสนับสนุนนโยบายและแผนงานก่อนเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อให้ความเห็นชอบในหลักการ

สำหรับการดำเนินการตามแผนงานนั้น สมควรดำเนินการในบางประเด็นคู่ขนาดกันหรือดำเนินการในลักษณะเตรียมการเท่าที่จะสามารถดำเนินการได้ อาทิ การเตรียมจัดทำคู่มือการปฏิบัติการของเจ้าพนักงานในกระบวสนการยุติธรรมสำหรับการแสวงหาข้อเท็จจริงจากพยานหรือผู้เสียหาย ซึ่งสามารถดำเนินการได้คู่ขนาดกระบวนการทางนิติบัญญัติ โดยผู้ศึกษาได้จัดทำแผนปฏิบัติการโดยสรุปเป็นตารางโดยระบุกรอบระยะเวลาและหน่วยงานที่รับผิดชอบในแต่ละในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ตารางที่ 4 Action Plan

Action (หน่วยงาน)	ช่วงเวลาการดำเนินการ											
	ปีที่ 1				ปีที่ 2				ปีที่ 3			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
1. นโยบาย เสนอเรื่องให้องค์กรด้านนโยบายให้ความเห็นชอบ												
1.1 เสนอหลักการและแผนงานต่อคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง และคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรม (กพยช.)												
1.2 เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อเห็นชอบในหลักการของนโยบายและแผนงาน (ยธ. และ สลค.)												
2. กฎหมาย แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา												

ตารางที่ 4 Action Plan												
Action (หน่วยงาน)	**ช่วงเวลาการดำเนินการ**											
	ปีที่ 1				**ปีที่ 2**				**ปีที่ 3**			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
2.1 ศึกษาข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบของร่างกฎหมาย (RIA) (ยธ. ร่วมกับ อสส. ศย. สตช. และ มท.)												
2.2 เสนอร่างกฎหมายต่อคณะรัฐมนตรี (ยธ. และ สลค.)												
2.3 สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตรวจพิจารณาร่างกฎหมาย (สคก.)												
2.4 เสนอร่างกฎหมายต่อฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อประกาศใช้เป็นกฎหมาย (ยธ. ร่วมกับ สส. และ สว.)												
3. บุคลากร พัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม												
3.1 สำรวจบุคลากรในโครงสร้างปัจจุบันเพื่อจัดสรรอัตรากำลังในเบื้องต้นให้ครอบคลุมมากขึ้น (สตช. อสส. ศย.)												
3.2 จัดทำคู่มือการพัฒนาบุคลากรในการปฏิบัติต่อพยานหรือผู้เสียหาย (ยธ. ร่วมกับ สตช. อสส. ศย. และ มท.)										ปรับปรุงให้สอดคล้องกับกฎหมายใหม่		
3.3 ฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงาน (สตช. อสส. ศย. และ มท.)						ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง						
4. ทรัพยากร มีอุปกรณ์และสถานที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติงาน												
4.1 ตรวจสอบและจัดระเบียบอุปกรณ์และพื้นที่ปฏิบัติงานที่มีอยู่ในปัจจุบัน (สตช. ศย. และ มท.)												
4.2 จัดทำคู่มือมาตรฐานในการจัดสถานที่และอุปกรณ์ที่จำเป็น และทบทวนคู่มือเมื่อมีกฎหมายใหม่ (ยธ. ร่วมกับ อสส. สตช. ศย. และ มท.)												
4.3 พัฒนาสถานที่และอุปกรณ์ตามคู่มือ (สตช. ศย. และ มท.)												
5. เทคโนโลยี พัฒนาและใช้เทคโนโลยี AI มาช่วยคัดกรองพยานหรือผู้เสียหายที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงว่าจะได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงในกระบวนการยุติธรรม												

ตารางที่ 4 Action Plan												
Action (หน่วยงาน)	**ช่วงเวลาการดำเนินการ**											
	ปีที่ 1				**ปีที่ 2**				**ปีที่ 3**			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
5.1 ศึกษาและพัฒนาระบบ AI (ยธ. ร่วมกับ มท. ดศ. สตช. อสส. ศย.)												
5.2 นำระบบ AI มาใช้งาน												
6. วิชาการ พัฒนาองค์ความรู้ภาครัฐ												
6.1 จัดตั้ง/มอบหมายหน่วยงานให้ทำการศึกษาและประมวลแนวปฏิบัติที่ดีและวิวัฒนาการในต่างประเทศ (ยธ.)												
6.2 ศึกษา พัฒนา สื่อสารหรือเผยแพร่องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (ยธ. สตช. อสส. ศย. กรมการปกครอง และสถาบันเพื่อการยุติธรรม (องค์การมหาชน))			ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง									
7. ประชาชน เพิ่มการรับรู้สิทธิและเสรีภาพ												
7.1 จัดทำสื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตามช่องทางที่มีอยู่ในปัจจุบัน และพัฒนาช่องทางและรูปแบบการเผยแพร่ให้มีความครอบคลุมและทั่วถึงมากยิ่งขึ้น (ยธ. สตช. อสส. ศย. และ มท.)												
7.2 บูรณาการความรู้เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมในระบบการศึกษา (กพยช. ยธ. และสถาบันอุดมศึกษา)												

กล่าวโดยสรุป การเสริมสร้างกลไกการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือพยานที่ได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างร้ายแรงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จะต้องมีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุก ๆ ฝ่าย โดยมีประเด็นการดำเนินการจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในด้านกฎหมาย ด้านบุคลากร ด้านทรัพยากรภาครัฐ ด้านเทคโนโลยี ด้านวิชาการ และด้านการรับรู้ของประชาชน ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ตามเป้าประสงค์ในการยกระดับประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และความเข้มแข็งของหลักนิติธรรมในประเทศไทยในภาพรวม ซึ่งเป็นไปตามแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐด้านการบริหารงานยุติธรรมตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ยุทธศาสตร์ชาติ และแผนระดับต่าง ๆ และแปลงมาสู่การปฏิบัติโดยมีสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ขับเคลื่อนไปสู่การอำนวยความยุติธรรมอย่างทั่วถึง เท่าเทียม รวดเร็ว และเป็นธรรม

2.2.4 ปัจจัยที่อาจมีผลกระทบต่อความสำเร็จของการดำเนินการตามข้อเสนอ

การดำเนินการตามข้อเสนอใน 2.2.3 ข้างต้น มีปัจจัยบางประการที่อาจเป็นข้อจำกัดหรือความเสี่ยงต่อความสำเร็จได้ และสมควรมีการเตรียมการเพื่อลดความเสี่ยงหรือผลกระทบดังกล่าว ดังนี้

1. ความเสี่ยงด้านความล่าช้าในการพิจารณาร่างกฎหมาย การเสนอกฎหมายใหม่มีกระบวนการในหลายขั้นตอนซึ่งอาจใช้เวลานานกว่าที่คาดไว้ ได้แก่ การศึกษาผลกระทบของร่างกฎหมาย (RIA) การเสนอคณะรัฐมนตรี การตรวจพิจารณาโดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา และการพิจารณาในชั้นรัฐสภา ประกอบกับมีความเสี่ยงว่าในแต่ละขั้นตอนอาจมีการเสนอแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักการที่อาจส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ ดังนั้น เพื่อเป็นการควบคุมความเสี่ยงดังกล่าว กระทรวงยุติธรรมในฐานะหน่วยงานที่เสนอร่างกฎหมาย และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมาย ควรเตรียมข้อมูลประกอบการพิจารณาที่สมบูรณ์ครบถ้วน เช่น ข้อมูลสถิติการดำเนินคดีและผลการศึกษาทางวิชาการ ตลอดจนเตรียมความพร้อมบังคับใช้กฎหมายในเบื้องต้นในระหว่างการพิจารณาร่างกฎหมาย เช่น การจัดทำร่างกฎหมายลำดับรองและคู่มือการปฏิบัติการ เพื่อไม่ให้เกิดรอยต่อภายหลังจากการประกาศใช้กฎหมายแล้ว

2. ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อคัดกรองผู้เสียหายหรือพยานที่อาจได้รับผลกระทบทางจิตใจอย่างรุนแรงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ และการจัดเตรียมอุปกรณ์หรือสถานที่ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องจัดทำแผนงานที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นและผลลัพธ์ที่ชัดเจน เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาจัดสรรงบประมาณ

3. ข้อจำกัดด้านบุคลากร การดำเนินงานของภาครัฐที่ทันสมัยมีความจำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพโดยลดภาระค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นและเพิ่มผลผลิตต่อบุคลากรให้สูงขึ้น โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบต้องเพิ่มศักยภาพของเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ในปัจจุบันให้มีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้น เพียงพอรองรับภารกิจหรือความท้าทายใหม่ ๆ ตลอดจนการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในกระบวนงานบางลักษณะที่สามารถทดแทนการใช้คนได้ เช่น การจัดเก็บและสืบค้นเอกสารและการประมวลข้อเท็จจริงหรือข้อมูลสถิติ เป็นต้น

4. ความเสี่ยงด้านเทคโนโลยี การนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับกระบวนงานย่อมมีประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพ แต่มีความเสี่ยงที่ควรบริหารจัดการในบางประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำแผนการบริหารความต่อเนื่องกรณีระบบล้มเหลวไม่ว่าด้วยเหตุใด ๆ ซึ่งอาจจำเป็นต้องมีระบบปฏิบัติการและระบบการบันทึกข้อมูลสำรอง และการวางระบบรักษาความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเสถียรภาพและความเชื่อมั่นในระบบเทคโนโลยี

5. ความเสี่ยงด้านนโยบาย เนื่องจากระบบการบริหารราชการแผ่นดินในระบอบประชาธิปไตยอาจนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง โดยผู้บริหารในแต่ละยุคสมัยย่อมกำหนดนโยบายตามเสียงสะท้อนของประชาชนหรือสภาวการณ์ในแต่ละช่วงเวลา และในบางกรณีที่มีการเน้นนโยบายในบางเรื่องอาจส่งผลกระทบต่อกรอบระยะเวลาหรือความต่อเนื่องในการดำเนินการเรื่องนี้ ดังนั้น จึงควร

ผลักดันให้มีการเห็นชอบนโยบายและแผนงานโดยองค์กรระดับสูง ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุตะรรม (กพยช.) หรือคณะรัฐมนตรี และหน่วยงานที่รับผิดชอบในแต่ละขั้นตอนจะต้องใช้ความพยายามยึดถือตามเป้าหมายระยะเวลาที่กำหนดไว้ให้มากที่สุดเพื่อให้เห็นผลลัพธ์โดยเร็ว

2.3 ภาวะผู้นำเพื่อการขับเคลื่อนข้อเสนอ

การขับเคลื่อนข้อเสนอในการเสริมสร้างกลไกช่วยเหลือผู้เสียหายหรือพยานที่อาจได้รับผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรงในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจำเป็นต้องใช้ทั้งทักษะในด้านวิชาการในการศึกษา วิเคราะห์และเข้าใจสภาพปัญหาทางกฎหมายและทางปฏิบัติที่มีความซับซ้อน และในขณะเดียวกันต้องมีภาวะผู้นำเพียงพอที่จะนำการเปลี่ยนแปลงในระบบการทำงานของหน่วยงานจำนวนมากในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งการประสานความร่วมมือของหลายฝ่ายให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ซึ่งอาจสรุปทักษะที่จำเป็นสำหรับการมีภาวะผู้นำเพื่อการขับเคลื่อนได้ดังนี้

1. การคิดวิเคราะห์และวิพากษ์ (Analytical and Critical Thinking) ประเด็นข้อเสนอนี้มีเนื้อหาซึ่งซับซ้อนในเชิงวิชาการ ผู้นำการขับเคลื่อนจึงต้องมีความเข้าใจสภาพปัญหาอย่างลึกซึ้ง สามารถวิเคราะห์สภาวะข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและนำหลักการทางวิชาการมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งจะต้องสามารถจำแนกข้อดีข้อเสียของการปรับใช้หลักการต่าง ๆ ในแต่ละสถานการณ์ และสามารถจัดระบบความคิดในการประมวลข้อมูลและข้อเสนอแนะของทุกฝ่ายเพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นแผนงานที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ดีที่สุด

2. การเรียนรู้ที่รักจะเรียน (Learning to Learn) การเปลี่ยนแปลงของสภาวการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมจึงต้องก้าวให้ทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพื่อรักษาไว้ซึ่งหลักนิติธรรมและการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน การเป็นผู้นำขับเคลื่อนข้อเสนอนี้จึงต้องพร้อมที่จะเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการใหม่ ๆ เสมอ

3. ทักษะด้านดิจิทัล (Digital Skills) การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่ต้องมีการประมวลผลข้อมูลจำนวนมากอย่างรวดเร็วมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยทักษะด้านดิจิทัล โดยผู้นำต้อสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการสร้างนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ ไม่ปิดกันความคิดสร้างสรรค์ และเปิดรับเทคโนโลยีมาปรับใช้ในกระบวนงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

4. การผลักดันให้เกิดการปฏิบัติและผลสัมฤทธิ์ (Driving Execution and Results) ผู้นำต้องสามารถนำแผนการขับเคลื่อนที่กำหนดไว้ในปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่มีความท้าทาย เช่น การผลักดันร่างกฎหมายและการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมจำนวนมาก โดยจะต้องวางแผน ประสานงาน และบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นคน เงิน หรือหน้าที่และอำนาจตามภารกิจของตำแหน่งหน้าที่

3. แผนพัฒนาตนเอง

(ข้อมูลส่วนบุคคลไม่เผยแพร่)

บรรณานุกรม

หนังสือ

1. แผนปฏิบัติราชการรายปี (พ.ศ. 2567) ของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม สืบค้นจาก https://www.moj.go.th/view/89664
2. Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance on Interviewing Victims and Witnesses, and Guidance on Using Special Measures. Ministry of Justice, (มกราคม 2565) สืบค้นจาก https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6492e26c103ca6001303a331/achieving-best-evidence-criminal-proceedings-2023.pdf
3. World Justice Project Rule of Law Index 2023 สืบค้นจาก https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/downloads/WJPIndex2023.pdf

บทความ

1. Cioriari, John D. and Heindel, Anne, “Trauma in the Courtroom”, สืบค้นจาก https://www.researchgate.net/publication/254971022

อื่น ๆ

1. Civil Liberties for Europe, https://www.liberties.eu/en/stories/rule-of-law/44270
2. Encyclopedia Britannica, https://www.britannica.com/topic/due-process
3. ข้อมูลสถิติอาชญากรรมของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ, https://data.go.th/dataset/rtp_crimes_stat
4. สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน), https://www.tijthailand.org

ภาคผนวก

Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power

Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power

Adopted by General Assembly resolution 40/34 of 29 November 1985

A. Victims of crime

1. "Victims" means persons who, individually or collectively, have suffered harm, including physical or mental injury, emotional suffering, economic loss or substantial impairment of their fundamental rights, through acts or omissions that are in violation of criminal laws operative within Member States, including those laws proscribing criminal abuse of power.

2. A person may be considered a victim, under this Declaration, regardless of whether the perpetrator is identified, apprehended, prosecuted or convicted and regardless of the familial relationship between the perpetrator and the victim. The term "victim" also includes, where appropriate, the immediate family or dependants of the direct victim and persons who have suffered harm in intervening to assist victims in distress or to prevent victimization.

3. The provisions contained herein shall be applicable to all, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, age, language, religion, nationality, political or other opinion, cultural beliefs or practices, property, birth or family status, ethnic or social origin, and disability.

Access to justice and fair treatment

4. Victims should be treated with compassion and respect for their dignity. They are entitled to access to the mechanisms of justice and to prompt redress, as provided for by national legislation, for the harm that they have suffered.

5. Judicial and administrative mechanisms should be established and strengthened where necessary to enable victims to obtain redress through formal or informal procedures that are expeditious, fair, inexpensive and accessible. Victims should be informed of their rights in seeking redress through such mechanisms.

6. The responsiveness of judicial and administrative processes to the needs of victims should be facilitated by:

(a) Informing victims of their role and the scope, timing and progress of the proceedings and of the disposition of their cases, especially where serious crimes are involved and where they have requested such information;

(b) Allowing the views and concerns of victims to be presented and considered at appropriate stages of the proceedings where their personal interests are affected, without prejudice to the accused and consistent with the relevant national criminal justice system;

(c) Providing proper assistance to victims throughout the legal process;

(d) Taking measures to minimize inconvenience to victims, protect their privacy, when necessary, and ensure their safety, as well as that of their families and witnesses on their behalf, from intimidation and retaliation;

(e) Avoiding unnecessary delay in the disposition of cases and the execution of orders or decrees granting awards to victims.

7. Informal mechanisms for the resolution of disputes, including mediation, arbitration and customary justice or indigenous practices, should be utilized where appropriate to facilitate conciliation and redress for victims.

Restitution

8. Offenders or third parties responsible for their behaviour should, where appropriate, make fair restitution to victims, their families or dependants. Such restitution should include the return of property or payment for the harm or loss suffered, reimbursement of expenses incurred as a result of the victimization, the provision of services and the restoration of rights.

9. Governments should review their practices, regulations and laws to consider restitution as an available sentencing option in criminal cases, in addition to other criminal sanctions.

10. In cases of substantial harm to the environment, restitution, if ordered, should include, as far as possible, restoration of the environment, reconstruction of the infrastructure, replacement of community facilities and reimbursement of the expenses of relocation, whenever such harm results in the dislocation of a community.

11. Where public officials or other agents acting in an official or quasi-official capacity have violated national criminal laws, the victims should receive restitution from the State whose officials or agents were responsible for the harm inflicted. In cases where the Government under whose authority the victimizing act or omission occurred is no longer in existence, the State or Government successor in title should provide restitution to the victims.

Compensation

12. When compensation is not fully available from the offender or other sources, States should endeavour to provide financial compensation to:

(a) Victims who have sustained significant bodily injury or impairment of physical or mental health as a result of serious crimes;

(b) The family, in particular dependants of persons who have died or become physically or mentally incapacitated as a result of such victimization.

13. The establishment, strengthening and expansion of national funds for compensation to victims should be encouraged. Where appropriate, other funds may also be established for this purpose, including in those cases where the State of which the victim is a national is not in a position to compensate the victim for the harm.

Assistance

14. Victims should receive the necessary material, medical, psychological and social assistance through governmental, voluntary, community-based and indigenous means.

15. Victims should be informed of the availability of health and social services and other relevant assistance and be readily afforded access to them.

16. Police, justice, health, social service and other personnel concerned should receive training to sensitize them to the needs of victims, and guidelines to ensure proper and prompt aid.

17. In providing services and assistance to victims, attention should be given to those who have special needs because of the nature of the harm inflicted or because of factors such as those mentioned in paragraph 3 above.

B. Victims of abuse of power

18. "Victims" means persons who, individually or collectively, have suffered harm, including physical or mental injury, emotional suffering, economic loss or substantial impairment of their fundamental rights, through acts or omissions that do not yet constitute violations of national criminal laws but of internationally recognized norms relating to human rights.

19. States should consider incorporating into the national law norms proscribing abuses of power and providing remedies to victims of such abuses. In particular, such remedies should include restitution and/or compensation, and necessary material, medical, psychological and social assistance and support.

20. States should consider negotiating multilateral international treaties relating to victims, as defined in paragraph 18.

21. States should periodically review existing legislation and practices to ensure their responsiveness to changing circumstances, should enact and enforce, if necessary, legislation proscribing acts that constitute serious abuses of political or economic power, as well as promoting policies and mechanisms for the prevention of such acts, and should develop and make readily available appropriate rights and remedies for victims of such acts.

ประวัติผู้เขียนเอกสารรายงานการศึกษาส่วนบุคคล

นายยอดฉัตร ตสาริกา

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี	Bachelor of Laws, University of Bristol 2543
	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2548
ปริญญาโท	Master of Laws, University of Bristol 2544
	Master of Laws (Harlan Fiske Stone Scholar),
	Columbia University School of Law, 2549

ประสบการณ์การรับราชการ

2565	ผู้อำนวยการกอง 2 สำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง
2562 – 2563	รักษาราชการแทนผู้อำนวยการกองกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
2559 – 2565	ผู้อำนวยการฝ่ายกิจการพิเศษ กองกฎหมายไทย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ผลงานทางวิชาการ

1. โครงการผลักดันร่างพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ พ.ศ. .... (พ.ศ. 2556) เสนอต่อกระทรวงการคลัง (ด้านการจัดทำกฎหมายอนุบัญญัติ)
2. โครงการวิจัยกฎหมายจราจรทางบก (พ.ศ. 2553 - 2554) เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (จัดทำข้อเสนอการปรับปรุงกฎหมาย)
3. โครงการจัดทำคำแปลตำรากฎหมายมหาชน (พ.ศ. ๒๕๔๙ – ๒๕๕๑) เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
4. โครงการศึกษาวิจัยกฎหมายภาพยนตร์ของประเทศอังกฤษ เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2546)
5. ฉันทพิมพ์ บรรจงจิตร, ยอดฉัตร ตสาริกา และสมศักดิ์ นวตระกูลพิสุทธิ์. การประกอบธุรกิจบัตรเครดิตในประเทศอังกฤษ. วารสารกฎหมายปกครอง หน้า 77 – 105 เล่มที่ 21 ตอนที่ 1, 2545.

รางวัลหรือทุนการศึกษา (เฉพาะที่สำคัญ)

1. ทุนเล่าเรียนรัฐบาล (ก.พ.) (พ.ศ. 2538 – 2544)
2. ทุนเล่าเรียนรัฐบาล (ทุนพัฒนาข้าราชการ) (ก.พ.) (พ.ศ. 2548 – 2549)
3. ข้าราชการพลเรือนดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2551

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบันและสถานที่ทำงาน

2567 – ปัจจุบัน รักษาการในตำแหน่งที่ปรึกษาด้านกฎหมาย สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

2565 - ปัจจุบัน ผู้อำนวยการกองกฎหมาย สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม